

Ćwiczenie laboratoryjne

11. Uczenie ze wzmocnieniem: zastosowanie modeli uczenia ze wzmocnieniem w optymalizacji procedur medycznych

1 Uczenie ze wzmocnieniem w optymalizacji procedur medycznych

1.1 Cel ćwiczenia

Celem ćwiczenia jest zapoznanie studentów z metodami **uczenia ze wzmocnieniem** (Reinforcement Learning, RL) oraz ich zastosowaniem w optymalizacji procedur medycznych. Studenci poznają:

- formalny model procesu decyzyjnego (MDP),
- algorytm Q-learning,
- Deep Reinforcement Learning (DQN),
- metody wyjaśniania decyzji modeli RL (Explainable RL).

Ćwiczenie ma charakter **symulacyjny i dydaktyczny** i nie dotyczy rzeczywistych decyzji klinicznych.

1.2 Podstawy teoretyczne uczenia ze wzmocnieniem

Problem RL formalizowany jest jako **proces decyzyjny Markowa** (MDP):

$$\mathcal{M} = \langle \mathcal{S}, \mathcal{A}, P, R, \gamma \rangle,$$

gdzie:

- $\mathcal{S}$ – zbiór stanów (np. stany kliniczne pacjenta),
- $\mathcal{A}$ – zbiór akcji (np. decyzje terapeutyczne),
- $P(s'|s, a)$ – prawdopodobieństwo przejścia,
- $R(s, a)$ – funkcja nagrody,
- $\gamma \in [0, 1)$ – współczynnik dyskontowy.

Celem agenta jest maksymalizacja zdyskontowanej sumy nagród:

$$G_t = \sum_{k=0}^{\infty} \gamma^k R_{t+k+1}.$$

1.3 Interpretacja elementów RL w kontekście medycznym

Element RL	Znaczenie medyczne
Stan (s)	stan zdrowia pacjenta
Akcja (a)	decyzja terapeutyczna
Nagroda (r)	poprawa lub pogorszenie zdrowia
Polityka (π)	strategia leczenia
Epizod	przebieg terapii

1.4 Algorytm Q-learning

Q-learning jest algorytmem bezmodelowym, który uczy się funkcji wartości:

$$Q(s, a) = \mathbb{E}[G_t \mid S_t = s, A_t = a].$$

Reguła aktualizacji:

$$Q(s, a) \leftarrow Q(s, a) + \alpha \left(r + \gamma \max_{a'} Q(s', a') - Q(s, a) \right),$$

gdzie α jest współczynnikiem uczenia.

1.5 Model symulacyjny procedury medycznej

W ćwiczeniu stosowany jest uproszczony model:

- Stany: `Healthy`, `Stable`, `Critical`,
- Akcje: `NoTreatment`, `Standard`, `Aggressive`,
- Nagrody: dodatnie za poprawę stanu, ujemne za pogorszenie i koszt terapii.

Model umożliwia analizę sekwencyjnych decyzji terapeutycznych.

1.6 Deep Reinforcement Learning (DQN)

Dla problemów o większej przestrzeni stanów tablicowy Q-learning staje się niepraktyczny. Wówczas funkcja $Q(s, a)$ jest aproksymowana siecią neuronową:

$$Q(s, a; \theta) \approx Q^*(s, a).$$

Deep Q-Network (DQN) wykorzystuje:

- sieć neuronową do aproksymacji Q ,
- bufor doświadczeń (Replay Buffer),
- sieć docelową (Target Network).

Cel uczenia DQN:

$$y = r + \gamma \max_{a'} Q_{\text{target}}(s', a').$$

1.7 Implementacja DQN w TensorFlow

Sieć neuronowa:

- wejście: wektor stanu pacjenta,
- wyjście: wartości $Q(s, a)$ dla każdej akcji.

Kod wykorzystuje bibliotekę `TensorFlow/Keras` oraz optymalizator Adam. Replay Buffer redukuje korelację próbek, a Target Network stabilizuje proces uczenia.

1.8 Explainable Reinforcement Learning

Uczenie ze wzmocnieniem, szczególnie Deep RL, charakteryzuje się niską interpretowalnością. W medycynie wyjaśnialność decyzji jest kluczowa.

W ćwiczeniu stosowane są następujące metody Explainable RL:

Analiza wartości Q

Dla danego stanu s obliczane są wartości $Q(s, a)$ dla wszystkich akcji. Wybrana akcja jest tą, dla której:

$$a^* = \arg \max_a Q(s, a).$$

Wyjaśnienia kontrfaktyczne

Porównywane są wartości Q dla najlepszej i alternatywnej akcji:

$$\Delta Q = Q(s, a^*) - Q(s, a').$$

Mała wartość ΔQ wskazuje na niepewność decyzji.

Analiza wrażliwości na nagrodę

Zmiana funkcji nagrody (np. koszt leczenia agresywnego) pozwala ocenić, jak zmienia się polityka agenta, co umożliwia globalną interpretację zachowania modelu.

1.9 Znaczenie Explainable RL w medycynie

Explainable RL:

- zwiększa zaufanie do systemów AI,
- umożliwia audyt decyzji,
- wspiera podejście *human-in-the-loop*.

System RL nie zastępuje lekarza, lecz stanowi narzędzie wspomagające decyzje.

1.10 Przebieg ćwiczenia laboratoryjnego

1. Zdefiniuj środowisko MDP.
2. Zaimplementuj Q-learning.
3. Zastąp tablicę Q siecią neuronową (DQN).
4. Przeanalizuj politykę i krzywą uczenia.
5. Zastosuj metody Explainable RL.

1.11 Warianty zadań dla studentów

1. Zmodyfikuj funkcję nagrody i porównaj polityki.
2. Dodaj nowe stany kliniczne.
3. Porównaj Q-learning i DQN.
4. Zaimplementuj próg niepewności decyzji.
5. Zaproponuj dodatkowe metody wyjaśniania decyzji.

1.12 Ograniczenia i aspekty etyczne

Modele RL w medycynie:

- wymagają walidacji offline,
- nie mogą działać autonomicznie,
- muszą spełniać wymogi etyczne i regulacyjne.

1.13 Podsumowanie

Uczenie ze wzmocnieniem oraz Deep Reinforcement Learning stanowią obiecujące narzędzia do optymalizacji procedur medycznych w środowiskach symulacyjnych. Połączenie ich z metodami Explainable RL jest kluczowe dla bezpiecznego i odpowiedzialnego zastosowania w medycynie.

2 Warianty zadań RL z prawdopodobieństwami przejść (MDP)

W tej sekcji przedstawiono 15 wariantów zadań RL w postaci procesów decyzyjnych Markowa:

$$\mathcal{M} = \langle \mathcal{S}, \mathcal{A}, P, R, \gamma \rangle,$$

gdzie $P(s' | s, a)$ to prawdopodobieństwo przejścia do stanu s' po wykonaniu akcji a w stanie s . Wszystkie warianty mają charakter **symulacyjny i dydaktyczny**.

Konwencja zapisu przejść. Dla każdego wariantu definiujemy tablice przejść w formie list:

$$(s, a) \rightarrow \{(s'_1, p_1), (s'_2, p_2), \dots\}, \quad \sum_i p_i = 1.$$

Jeśli przejście nie jest wymienione, przyjmujemy prawdopodobieństwo 0.

Wariant 1, 6, 11: Leczenie nadciśnienia tętniczego

Stany $\mathcal{S}$: {Normotension (N), MildHypertension (M), SevereHypertension (S)}

Akcje $\mathcal{A}$: {NoTreatment (NT), Lifestyle (LS), Drug (DR)}

Dyskontowanie: $\gamma = 0.95$

Przejścia $P(s'|s, a)$:

- M, NT $\rightarrow \{(M, 0.70), (S, 0.25), (N, 0.05)\}$
- M, LS $\rightarrow \{(N, 0.35), (M, 0.55), (S, 0.10)\}$
- M, DR $\rightarrow \{(N, 0.60), (M, 0.35), (S, 0.05)\}$
- S, NT $\rightarrow \{(S, 0.75), (M, 0.20), (N, 0.05)\}$
- S, LS $\rightarrow \{(M, 0.55), (S, 0.40), (N, 0.05)\}$
- S, DR $\rightarrow \{(M, 0.55), (N, 0.35), (S, 0.10)\}$
- N, NT $\rightarrow \{(N, 0.85), (M, 0.14), (S, 0.01)\}$
- N, LS $\rightarrow \{(N, 0.90), (M, 0.10)\}$
- N, DR $\rightarrow \{(N, 0.92), (M, 0.08)\}$

Nagrody $R(s, a)$ (przykład):

- +10 za osiągnięcie stanu N (na przejściu do N),
- -5 za przejście do S,
- koszt: NT 0, LS -1, DR -2 (odejmowany zawsze).

Wariant 2, 7, 12: Kontrola glikemii w cukrzycy

Stany: {Normoglycemia (N), Hyperglycemia (H), SevereHyperglycemia (S)}

Akcje: {NoTreatment (NT), OralMed (OM), Insulin (IN)}

$\gamma = 0.95$

Przejścia:

- H, NT $\rightarrow \{(H, 0.70), (S, 0.25), (N, 0.05)\}$
- H, OM $\rightarrow \{(N, 0.40), (H, 0.50), (S, 0.10)\}$
- H, IN $\rightarrow \{(N, 0.65), (H, 0.30), (S, 0.05)\}$
- S, NT $\rightarrow \{(S, 0.75), (H, 0.20), (N, 0.05)\}$

- $S, OM \rightarrow \{(H, 0.60), (S, 0.35), (N, 0.05)\}$
- $S, IN \rightarrow \{(H, 0.50), (N, 0.40), (S, 0.10)\}$
- $N, NT \rightarrow \{(N, 0.85), (H, 0.14), (S, 0.01)\}$
- $N, OM \rightarrow \{(N, 0.88), (H, 0.12)\}$
- $N, IN \rightarrow \{(N, 0.86), (H, 0.13), (S, 0.01)\}$

Nagrody:

- +10 za przejście do N,
- −6 za przejście do S,
- koszty: NT 0, OM −1.5, IN −3.

Wariant 3, 8, 13: Leczenie infekcji

Stany: {Healthy (H), MildInfection (M), SevereInfection (S)}

Akcje: {Observe (OB), Antibiotic (AB), Hospitalize (HO)}

$\gamma = 0.95$

Przejścia:

- $M, OB \rightarrow \{(M, 0.60), (S, 0.30), (H, 0.10)\}$
- $M, AB \rightarrow \{(H, 0.55), (M, 0.40), (S, 0.05)\}$
- $M, HO \rightarrow \{(H, 0.70), (M, 0.25), (S, 0.05)\}$
- $S, OB \rightarrow \{(S, 0.75), (M, 0.20), (H, 0.05)\}$
- $S, AB \rightarrow \{(M, 0.55), (H, 0.25), (S, 0.20)\}$
- $S, HO \rightarrow \{(M, 0.55), (H, 0.35), (S, 0.10)\}$
- $H, OB \rightarrow \{(H, 0.90), (M, 0.10)\}$
- $H, AB \rightarrow \{(H, 0.92), (M, 0.08)\}$
- $H, HO \rightarrow \{(H, 0.93), (M, 0.07)\}$

Nagrody:

- +9 za przejście do H,
- −7 za przejście do S,
- koszty: OB 0, AB −2, HO −4.

Wariant 4, 9, 14: Rehabilitacja poudarowa

Stany: {SevereDisability (S), ModerateDisability (M), Independent (I)}

Akcje: {NoRehab (NR), StandardRehab (SR), IntensiveRehab (IR)}

$\gamma = 0.95$

Przejścia:

- S, NR $\rightarrow \{(S, 0.75), (M, 0.22), (I, 0.03)\}$
- S, SR $\rightarrow \{(M, 0.55), (S, 0.40), (I, 0.05)\}$
- S, IR $\rightarrow \{(M, 0.60), (I, 0.20), (S, 0.20)\}$
- M, NR $\rightarrow \{(M, 0.70), (S, 0.10), (I, 0.20)\}$
- M, SR $\rightarrow \{(I, 0.40), (M, 0.55), (S, 0.05)\}$
- M, IR $\rightarrow \{(I, 0.55), (M, 0.40), (S, 0.05)\}$
- I, NR $\rightarrow \{(I, 0.85), (M, 0.13), (S, 0.02)\}$
- I, SR $\rightarrow \{(I, 0.88), (M, 0.11), (S, 0.01)\}$
- I, IR $\rightarrow \{(I, 0.90), (M, 0.09), (S, 0.01)\}$

Nagrody:

- +10 za przejście do I,
- -5 za przejście do S,
- koszty: NR 0, SR -2, IR -4.

Wariant 5, 10, 15: Zarządzanie bólem

Stany: {NoPain (N), ModeratePain (M), SeverePain (S)}

Akcje: {NoAnalgesia (NA), NSAIDs (NS), Opioids (OP)}

$\gamma = 0.95$

Przejścia:

- S, NA $\rightarrow \{(S, 0.75), (M, 0.20), (N, 0.05)\}$
- S, NS $\rightarrow \{(M, 0.55), (S, 0.35), (N, 0.10)\}$
- S, OP $\rightarrow \{(N, 0.55), (M, 0.35), (S, 0.10)\}$
- M, NA $\rightarrow \{(M, 0.65), (S, 0.20), (N, 0.15)\}$
- M, NS $\rightarrow \{(N, 0.45), (M, 0.50), (S, 0.05)\}$
- M, OP $\rightarrow \{(N, 0.60), (M, 0.35), (S, 0.05)\}$
- N, NA $\rightarrow \{(N, 0.90), (M, 0.10)\}$
- N, NS $\rightarrow \{(N, 0.88), (M, 0.12)\}$

- $N, OP \rightarrow \{(N, 0.80), (M, 0.18), (S, 0.02)\}$

Nagrody:

- $+7$ za przejście do N,
- -6 za przejście do S,
- koszty: NA 0 , NS -1 , OP -4 .

Uwaga dydaktyczna. W raporcie student powinien uzasadnić dobór prawdopodobieństw przejść (np. na podstawie intuicji klinicznej: intensywne leczenie zwiększa szansę poprawy, ale niesie większy koszt/ryzyko).